

ΜΟΥΣΙΚΗ
Α΄ ΤΑΞΗ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ
ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Δρ. ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΤΑΥΡΙΔΗΣ, Καθηγητής Μουσικών Σπουδών Πανεπιστημίου Λευκωσίας ΜΑΡΩ ΣΚΟΡΔΗ, Τέως Πρώτη Λειτουργός Εκπαίδευσης ΑΝΤΡΗ ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ - ΛΥΜΠΟΥΡΗ, Επιθεωρήτρια Μουσικής Μέσης Εκπαίδευσης
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Δρ. ΛΕΛΟΥΔΑ ΣΤΑΜΟΥ, Επίκουρος Καθηγήτρια Μουσικής Πανεπιστημίου Μακεδονίας ΕΡΙΦΥΛΗ ΔΑΜΙΑΝΟΥ, Εκπαιδευτικός μουσικής Π.Ε Δρ. ΜΑΡΙΑ ΜΑΓΑΛΙΟΥ, Εκπαιδευτικός μουσικής Π.Ε
ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	ΚΩΣΤΑΣ ΛΥΜΠΟΥΡΗΣ ΑΜΑΛΙΑ ΒΕΡΒΕΡΗ, Φιλόλογος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΠΑΠΑΖΑΡΗΣ, Πάρεδρος Μουσικής Π.Ι ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΙΓΑΛΑΣ, Σύμβουλος Καλλιτεχνικών Μαθημάτων του Π.Ι.
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	ΣΠΥΡΟΣ ΑΝΤΩΝΕΛΛΟΣ, Σκηνογράφος

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΜΟΥΣΙΚΗ Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Δρ. Μιχάλης Σταυρίδης
Μάρω Σκορδή
Άντρη Χατζηγεωργίου-Λυμπουρή

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Αγαπητά μας παιδιά,

Στη μουσική αγωγή και παιδείά σας είναι αφιερωμένο το διδακτικό πακέτο «Μουσική Α' Γυμνασίου» που επιδιώκει να αναπτύσσετε σύμμετρα, ολόπλευρα και σφαιρικά και να αρμενίζετε με ποικίλες μουσικές δραστηριότητες συνταιριασμένες σε ένα ευρύ φάσμα μουσικών εμπειριών. Έτσι, ολοκληρώνεται η αισθητική σας καλλιέργεια, η χαρά και η μουσική ανάπτυξη που αποχτάτε από την επαφή σας με τον κόσμο των ήχων και των ρυθμών.

Η οργάνωση και η έκφραση των συναισθημάτων σας, η εκτίμηση και η αγάπη για τη μουσική και για το ωραίο θα σας συντροφεύουν σε ένα ταξίδι γεμάτο από εκπλήξεις και θα είναι η μουσική σας παιδεία για τη χρονιά αυτή. Ευχόμαστε να γεμίσει την ψυχή σας με μουσικές εμπειρίες και το επιλεγμένο υλικό του βιβλίου να σας εξασφαλίσει την ισορροπία και την ποιοτική διάσταση του τρόπου της σκέψης και της δράσης σας.

Μέσα από τις σελίδες των βιβλίων της Μουσικής προσπαθήσαμε να δημιουργήσουμε τις συνθήκες, για να περιπλανηθείτε σε κόσμους καινούριους και παλιούς, να χορέψετε, να συνθέσετε, να παίξετε με τους ήχους και τους ρυθμούς, να πειραματιστείτε με διάφορα υλικά και μέσα της μουσικής, να χρησιμοποιήσετε τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, να τραγουδήσετε, να προβληματιστείτε δημιουργικά, να αυτοεκφραστείτε, να γευθείτε και να μυρίσετε μουσικές απ' όλα τα είδη και από διάφορες γωνιές της γης.

Με αυτόν τον τρόπο θα πραγματοποιήσετε και άλλα σημαντικά βήματα που αφορούν την ουσιαστικότερη και βαθύτερη ανάπτυξη της μουσικής ζωής σας.

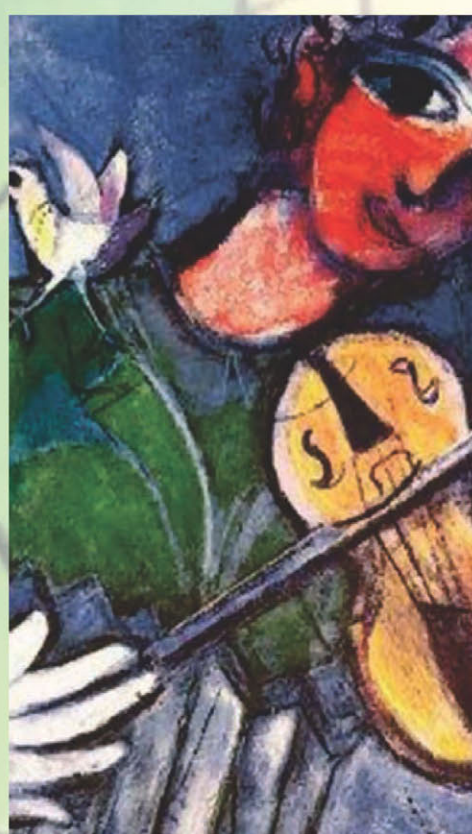
Σας ευχόμαστε ολόψυχα καλή χρονιά και αξέχαστη μουσική πορεία και παιδεία!

Η συγγραφική ομάδα.

Περιεχόμενα:

Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ:	Σελ.
ΡΥΘΜΟΣ, ΗΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ	7
1• Διάλογοι στην ήπειρο του ρυθμού.	8
2• Μουσικοί Διάλογοι και Αντίφωνα.	12
3• Ανακαλύπτω τη φωνή.	17
4• Τα χρώματα των ήχων.	22
Β΄ ΕΝΟΤΗΤΑ:	
ΥΦΑΙΝΩ ΜΟΥΣΙΚΗ	27
1α• Επιμένω μουσικά 1	28
1β• Επιμένω μουσικά 2	32
2α• Μουσικές σε πέντε τόνους 1.	37
2β• Μουσικές σε πέντε τόνους 2.	41
3• Ανεβαίνω τη σκάλα.	46
Γ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ:	
ΑΣ ΚΑΝΟΥΜΕ ΜΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ (1)	51
Δ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ:	
ΥΦΑΙΝΩ ΚΙ ΑΛΛΗ ΜΟΥΣΙΚΗ	59
1• Μουσική σε δύο χρόνους	60
2• Α, Β στη σειρά	66
3• Τί-κε-τα-κε	70
4• Μουσική σε κύκλο	74
Ε΄ ΕΝΟΤΗΤΑ:	
ΤΑΞΙΔΕΥΩ ΜΕ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ	81
1α• Ταξίδι στο παρελθόν 1	82
1β• Ταξίδι στο παρελθόν 2	87
2• Στη χώρα του παραμυθιού	91
ΣΤ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ:	
ΧΟΡΕΥΩ ΜΕ ΤΗ ΜΟΥΣΙΚΗ	97
1α• Χορεύω Ελληνικά 1.	98
1β• Χορεύω Ελληνικά 2.	104
2• Χορεύω Ευρωπαϊκά.	109
Ζ΄ ΕΝΟΤΗΤΑ:	
ΑΣ ΚΑΝΟΥΜΕ ΜΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ 2	112
Η΄ ΕΝΟΤΗΤΑ:	
ΣΧΕΔΙΟ ΣΥΝΘΕΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ-ΠΡΟΤΖΕΚΤ ΤΟ ΝΕΡΟ	117
1α Το νερό	118
1β Η θάλασσα	122
1γ Το νερό	125
1δ Το νερό	127

Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΡΥΘΜΟΣ, ΗΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ

1. Διάλογοι στην ήπειρο του ρυθμού

2. Μουσικοί διάλογοι και αντίφωνα

3. Ανακαλύπτω τη φωνή

4. Τα χρώματα των ήχων

Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΡΥΘΜΟΣ, ΗΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ

1. Διάλογοι στην ήπειρο του ρυθμού

Σκοπός: Εισαγωγή στην έννοια του ρυθμού μέσα από ρυθμικά παιχνίδια, κίνηση, ακρόαση και αυτοσχεδιασμό, ερώτηση απάντηση (call and response).

Λέξεις Κλειδιά: Ερώτηση-απάντηση, αντιφωνία, πολυρυθμία, ιδιόφωνα (baobab, sansa, agogo), μεμβρανόφωνα (bass-drum, djembe), αερόφωνα (καλαμένιοι αυλοί), χορδόφωνα (λαούτο, sese, άρπα, λύρα, obukamo).

ΑΚΡΟΑΣΗ Ακούστε το «Kikamba» και εργαστείτε στο Τετράδιο Εργασιών σας.

Kikamba ονομάζεται η γλώσσα που μιλούν οι **Akamba**, μια από τις μεγαλύτερες ομάδες των **Bantu**, που ζουν στο ανατολικό μέρος της Κένυας. Οι Akamba αγαπούν τη μουσική και το χορό και αυτό φαίνεται σε όλα τα γεγονότα της καθημερινής τους ζωής. Στους χορούς τους υπάρχει ευελιξία και ακροβατικές δεξιότητες των κινήσεων του σώματος.

Ερώτηση-Απάντηση (Call and Response).

Είναι τρόπος ανθρώπινης επικοινωνίας και είναι βασικό στοιχείο μουσικής φόρμας. Αποτελείται από δύο ξεχωριστές φράσεις, που συνήθως εκτελούνται από διαφορετικούς εκτελεστές και η δεύτερη φράση ακούεται ως άμεση ανταπόκριση στην πρώτη φράση. Αυτό το είδος μουσικής είναι πολύ συνηθισμένο στην Αφρική. Ένα άλλο στοιχείο που χαρακτηρίζει έντονα την αφρικάνικη μουσική είναι ο αυτοσχεδιασμός.

Αφρικάνικη Μουσική και Πολυρυθμία.

Μεγάλο μέρος της παραδοσιακής αφρικάνικης μουσικής είναι πολυρυθμική. Οι διάφοροι ρυθμοί στα τύμπανα συνοδεύονται από άλλα όργανα όπως έγχορδα, πνευστά και διάφορα είδη σείστρων. Ταυτόχρονα, στη μουσική, προστίθεται το τραγούδι, καθώς και κτυπήματα χεριών και ποδιών. Ο κάθε εκτελεστής εκτελεί το δικό του ρυθμό, ο οποίος είναι διαφορετικός από τους ρυθμούς που εκτελούν οι υπόλοιποι και συνεχώς αυτοσχεδιάζει. Αυτό δημιουργεί ένα πολύπλοκο ρυθμικό αποτέλεσμα, που είναι δύσκολα κατανοητό από άλλους λαούς.

Χάρτης της Αφρικής.
Ξεχωρίζουν με χρώματα η Κένυα και η Τανζανία.

ΑΦΡΙΚΑΝΙΚΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Μουσικά Όργανα της Κένυας

Ιδιόφωνα.

Περιλαμβάνουν:

- Αυτοσχέδια όργανα, που παράγουν ποικίλους ήχους.
- Είδη «σειστρών». Υπάρχουν, επίσης, ιδιόφωνα κατασκευασμένα από αριθμό κολοκύθων, δεμένων μεταξύ τους, που περιέχουν σπόρους από το δέντρο baobab.
- Είδη Ξυλοφώνων (**sansa** είδος χειροπιάνου).

Agogo. Κρουστό μεταλλικό όργανο ακαθόριστου τονικού ύψους, το οποίο αποτελείται από δύο διαφορετικού μήκους μεταλλικές κουδούνες, κωνικού σχήματος. Παίζεται με έναν επικρουστήρα.

Agogo

Djembe

Μεμβρανόφωνα.

Διάφορα είδη τυμπάνων. Συνήθως είναι σκαλισμένα σε σκληρά ξύλα, αλλά χρησιμοποιούνται, επίσης, τύμπανα από τενεκέδες ή από βαρέλια λαδιού πάνω στα οποία τεντώνεται μεμβράνη ζώου. Υπάρχουν μικρά τύμπανα-παιχνίδια για τα παιδιά, τα οποία κατασκευάζονται από το κέλυφος σκληρών φρούτων ή άλλων κοίλων αντικειμένων. Ο ήχος τους προκαλείται από την κρούση του δέρματος (μεμβράνης) με επικρουστήρες.

- **Bass-drum.** Μεγάλο αφρικάνικο τύμπανο στο οποίο υπάρχει τεντωμένη μεμβράνη, που παίζεται με τα χέρια.
- **Djembe.** Αφρικάνικο τύμπανο που παίζεται με τα χέρια, που κτυπούν σε διαφορετικά σημεία του οργάνου, ανάλογα με τον ήχο που θέλει ο εκτελεστής.

Αερόφωνα.

Διάφορα είδη αυλών από καλάμια.

Χορδόφωνα.

Λαούτο. Μονόχορδο βιολί (sese ή zeze), κατασκευασμένο από κολοκύθα ή από κοίλο κομμάτι ξύλου ή μπαμπού σκεπασμένου με δέρμα.

Άρπα με δοξάρι με πέντε, έξι, επτά και οκτώ χορδές.

Λύρες διαφόρων μεγεθών.

Το **obukamo** είναι μπάσο όργανο.

Τραγούδι 1

Τραγουδήστε το πιο κάτω παραδοσιακό αφρικάνικο τραγούδι στη μορφή «ερώτησης-απάντησης».

Κγε Κγε Kule - Τσε Τσε Κούλε

Παραδοσιακό Αφρικής

Allegro $\text{♩} = 104$

Ερώτηση	Απάντηση	Ερ.	Απ.
Κγε κγε ku - le Τσε τσε κου - λε		Κγε κγε ku - le Τσε τσε κου - λε	
Κγε κγε ko - fi nsa, Τσε τσε κο - φι νσα,		Κγε κγε ko - fi nsa. Τσε τσε κο - φι νσα.	
5 Ερ.	Απ.	Ερ.	Απ.
Κο - fi nsa lan - ga, Κο - φι νσα λάν - κα,		Κο - fi nsa lan - ga. Κο - φι νσα λάν - κα.	
Κα - ka shi lan - ga, Κα - κα σί λάν - κα.		Κα - ka shi lan - ga. Κα - κα σί λάν - κα.	
9 Ερ.	Απ.	Όλοι	
Κυμ a - den - de, Κουμ ά - ντεν - τε,		Κυμ a - den - de, Κουμ ά - ντεν - τε,	
Κυμ a - den - de. Κουμ ά - ντεν - τε,		Hey! Χέι!	

Τραγούδι 2

(α) Τραγουδήστε το παραδοσιακό τραγούδι της Τανζανίας «Κου ρι Λένγκαϊ» (*Kou Ri Lengai*) στη μορφή «ερώτησης-απάντησης». Η πέμπτη φράση επαναλαμβάνεται τέσσερις φορές. Κάθε επανάληψη να ακούεται πιο δυνατά από την προηγούμενη.

Κου Ri Lengai - Κου Ρι Λένγκαϊ (Η δύναμη του λιονταριού)

Μουσικό παιχνίδι
της Τανζανίας

C

Kou-ri - len-gay! Ka-len gan-a chum, chum pah! Kou-ri - len-gay! Ka-len gan-a chum, chum, pah! Kou-ri
Κου ρι - λέν γκαϊ! Κα-λέν γκα να τσουμ, τσουμ, πα! Κου ρι - λέν γκα! Κα-λέν γκα να τσουμ, τσουμ, πα! Κου ρι

5
len-gay Ka-len-ga-na chum, chum, pah! Kou-ri - len-gay Ka-len-ga-na chum, chum, pah!
λέ-γκαϊ! Κα-λέν-γκα-να τσουμ, τσουμ, πα! Κου-ρι - λέ-γκαϊ! Κα-λέν-γκα-να τσουμ, τσουμ, πα!

τέσσερις φορές

ρυθμική απαγγελία: Το λιο - ντά-ρι με δύ-να-μη στην ου - ρά

Τραγούδι

(β) Να εργαστείτε στις ομάδες σας για να εκτελέσετε την πρώτη και τρίτη φράση του τραγουδιού (ερώτηση) με όργανα και φωνές, ενώ στη δεύτερη και τέταρτη φράση (απάντηση) ένας μαθητής να αυτοσχεδιάζει με μελωδικό ή κρουστό όργανο στις νότες Ντο, Σολ, Λα, Ντο¹. Στην 5^η φράση («το λιοντάρι με δύναμη στην ουρά») ένας άλλος μαθητής να αυτοσχεδιάσει στίχους. Να παρουσιάσετε την εργασία σας στους συμμαθητές σας.

Α΄ ΕΝΟΤΗΤΑ: ΡΥΘΜΟΣ, ΗΧΟΣ ΚΑΙ ΧΡΩΜΑΤΑ

2. Μουσικοί διάλογοι και αντίφωνα

Σκοπός: Εισαγωγή στην έννοια του ρυθμού μέσα από ρυθμικά παιχνίδια, κίνηση, ακρόαση και αυτοσχεδιασμό. Μορφή σε μικροεπίπεδο (ερώτηση-απάντηση), αντιφωνία, οστινάτο.

Λέξεις Κλειδιά: Ηχώ, spirituals, moderato, Βυζαντινά αντίφωνα.

Παιχνίδι
«ΗΧΩ»

Να επαναλαμβάνετε τα πιο κάτω ρυθμικά σχήματα που εκτελεί ο καθηγητής σας ως ερώτηση-απάντηση.

ΗΧΩ*

Μπεντ Λόρεντζεν
Bent Lorentzen

Γοργά

ποτ ποτ πφ! ποτ ποτ πφ!

τ κ τ κ τ τ κ τ κ τ τ

ποτ

τ κ τ

*Ηχώ. Ο αντίλαλος, η αντήχηση, το αντιβούισμα, για παράδειγμα «η ηχώ της φωνής μου αντήχησε στη σπηλιά».

Νέγρικα Spirituals. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα δουλέμποροι ξερίζωναν μαύρους σκλάβους από την πατρίδα τους την Αφρική και τους φόρτωναν με τη βία στα καράβια για την Αμερική, όπου τους υποχρέωναν σε

έφεραν Ολλανδοί το 1619. Τα επόμενα 250 χρόνια, ένα εκατομμύριο μαύροι μετανάστευσαν χωρίς τη θέλησή τους στη βόρεια Αμερική και ακόμα περισσότεροι μεταφέρθηκαν στις Δυτικές Ινδίες. Τα πρώτα είδη της μουσικής των μαύρων σκλάβων στην Αμερική ήταν τα τραγούδια δουλειάς (σύντροφοι στη σκληρή, απάνθρωπη και μονότονη εργασία τους) και τα νέγρικα spirituals. Τα νέγρικα spirituals εκφράζουν την νέγρικη αντίληψη του θείου μηνύματος. Για τους νέγρους σκλάβους το μήνυμα του Χριστού ήταν αυτό της ελπίδας για μια καλύτερη ζωή. Συνήθως έχουν τη μορφή της ερωταπόκρισης (call and response) με τη συνοδεία ρυθμικών χτυπημάτων των χεριών ή των ποδιών.

(α) Να χωριστείτε σε δύο ομάδες και να τραγουδήσετε το πιο κάτω νέγρικο τραγούδι στη μορφή «ερώτησης-απάντησης».

Απόδοση στα Ελληνικά: Μάρω Σκορδή

13

(β) Να τραγουδάτε την ερώτηση και να εκτελείτε με μουσικά όργανα τάξης την απάντηση:

απάντηση 1 και 3

αυλοί
φωνές/
μεταλλόφωνα/
γκλόνκεσπίηλ

ξύλόφωνα

ξύλάκια

Στέ - κωεμ - πρὸς Σουε - λα - βι - κά

απάντηση 2 και 4

αυλοί
φωνές/
μεταλλόφωνα/
γκλόνκεσπίηλ

ξύλόφωνα

ξύλάκια

Στέ - κωεμ - πρὸς Σουε - λα - βι - κά

